

12. Шелухин А. Владимир Васин / А. Шелухин. – М.: Прыжок, 1980. – 176 с.
13. Шепель В. М. Имиджеология. Как нравятся людям / В. М. Шепель. – М.: Народное образование, 2002. – 406 с.

Зелінська О.

Науковий керівник – доц. Андрійчук І. П.

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ПОДРУЖНИХ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДІЙ СІМ'Ї

Процес трансформації сучасної молоді сім'ї як соціального інституту супроводжується тривожними ознаками її дезорганізації – збільшенням кількості розлучень, сімейно-побутових порушень, зниженням рівня народжуваності, послабленням виховного потенціалу сім'ї, неврозами, стресовими станами тощо. Це дає підстави стверджувати, що стан сучасної молоді сім'ї кризовий. Він, в свою чергу, несе чималу загрозу благополуччю не тільки окремих сімей, а й суспільству в цілому [4]. У наш час падіння моральних чеснот сім'я переживає затяжну кризу. Кризу цю створили самі люди, які повністю перебудовують систему своїх цінностей і життєвих принципів. Варто визнати, - часто не в кращу сторону. На жаль... Такий стан речей не може залишити байдужим нікого і, тому, проблема, висвітлена в даній статі є досить актуальною.

Сім'я – це засноване на шлюбі чи кровній спорідненості об'єднання людей, які пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю та взаємодопомогою [1; 5]. Сімейне життя схоже на айсберг. Більшість людей бачать лише його надводну частину і обманюють себе, думаючи, що бачать його цілком. Деякі бачать достатньо багато, але не знають, що саме являє собою його підводна частина. Не розуміючи таких особливостей можна спрямувати цей айсберг у неправильному напрямку.

Мистецтво сімейного життя чи не найскладніше зі всіх мистецтв. Мало того, дехто несправедливо взагалі не вважає це мистецтвом, оволодіння яким надзвичайно важливе, і зокрема, для молоді пари, яка тільки недавно поєднала свої життя.

Як показав аналіз літератури (Андрєєва Т. В., Ейдемільер Е. Г., Райгородський Д. Я. та ін.) початок сімейного життя пов'язаний для молодих людей з багатьма несподіваними і важкими моральними, психологічними, матеріальними та іншими проблемами. Це час, коли народжується чи не народжується *сумісність* – психологічна опора сім'ї, відбувається адаптація до інтимного спілкування, час, коли створюється матеріальна база сім'ї, коли плануються і народжуються діти. Це час бурхливих змін у житті людей, набуття нових життєвих ролей. Із утриманців батьківської сім'ї вони стають господарями своєї. Якщо в дошлюбний період у них прав було більше, ніж обов'язків, то в шлюбі *особистих свобод стає менше, а обов'язків значно більше* [4]. Останнє спричиняє немовби шок в обох, або у когось одного з партнерів. І від того, як вони вийдуть з цього «шокового стану» залежить можливість щасливого існування цієї подружньої пари.

Причин сімейних конфліктів є чимало. В одних сім'ях причина сварок може бути одна, в інших – багато. Специфіка їх також різна, наприклад, як наслідок індивідуальних особливостей членів подружжя, які проявляються в поведінці [4]. Усі ці та багато інших нюансів можна визначити та дослідити за допомогою психодіагностичних методів. Тому, діагностика сімейних конфліктів надзвичайно потрібна, адже вона дозволяє зрозуміти їх причину, дослідити особливості протікання та визначити напрям майбутньої професійної психологічної допомоги даній конкретній сім'ї.

Так як негаразди у сім'ях, які є складовою частиною суспільства, несуть чималу загрозу благополуччю останнього, як уже було згадано раніше, нами було проведене дослідження основних причин сімейних конфліктів та особливостей їх протікання у молодій сім'ї.

У ході роботи було проведено ряд психодіагностичних методик, спрямованих на виявлення деяких особливостей подружніх конфліктів у молодій сім'ї. Об'єктом дослідження стали 5 молодих пар, стаж шлюбу яких не перевищує 5 років. Зокрема, ми дослідили: характер

взаємодії членів подружжя в конфліктних ситуаціях (методика «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» Ю. Є. Альошиної, Л. Я. Гозмана, К. М. Дубовської) [3]; стиль поведінки в конфліктній ситуації (тест «Стиль поведінки в конфліктній ситуації» Томаса-Кілмена (адапт. Н. В. Грішиної [2]); загальний рівень задоволеності шлюбом (тест-питальник задоволеності шлюбом, розроблений В. В. Століним, Т. Л. Романовою, Г. П. Бутенко).

Методика «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» Ю. Є. Альошиної, Л. Я. Гозмана, К. М. Дубовської спрямована на виявлення особливостей взаємодії обох членів подружжя в типових конфліктних ситуаціях. Вона являє собою тест-питальник, який містить опис 32 ситуацій подружньої взаємодії, які мають конфліктний характер. У результаті можна виявити реакції членів подружжя за двома ознаками: активність чи пасивність реакції і згода або незгода з партнером (сторонаю в конфлікті).

Молода пара, незважаючи на невеликий проміжок часу, прожитий разом, уже може з впевненістю сказати, чи задоволена вона своїм партнером та союзом з ним. Тому, для виявлення рівня задоволеності шлюбом нами й був вибраний *Тест-питальник задоволеності шлюбом, розроблений В. В. Століним, Т. Л. Романовою, Г. П. Бутенко* і призначений для експрес-діагностики ступеня задоволеності/незадоволеності шлюбом. Мета питальника – вияснити ставлення членів подружжя до їхнього сімейного життя, дослідити, що саме їх не влаштовує в ньому; віднести сім'ю до категорії благополучних/неблагополучних.

Для визначення стилю поведінки молодого подружжя в конфліктній ситуації доцільним є використання адаптованої Н. В. Грішиною методики американського соціального психолога К. Томаса. Вона допомагає виявити типові способи реагування респондентів на ті чи інші конфліктні ситуації.

У результаті проведеного дослідження були виявлені наступні тенденції.

У 4-ьох з 5-ти сімей переважає негативна реакція в конфліктних ситуаціях, яка носить, у більшості випадків, пасивний характер. Тобто, при виникненні конфліктів, обоє негативно налаштовані один проти одного, мало йдуть на контакт, у більшості випадків відсутнє взаєморозуміння. Але, переважає пасивний характер поведінки при подружніх непорозуміннях. Це свідчить, що партнери схильні, все-таки, не дуже різко та категорично себе поводити в ситуації конфлікту; проявляють незгоду з іншим, але, в більшості випадків, активно її не виражають. Хоча, в кожній парі є своя «ахіллесова п'ята», тобто сфера (чи певні питання), де протистояння інтересів має активно-негативний характер.

Аналіз проведеної методики «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» показав, що *основними причинами виникнення конфліктних ситуацій в молодих сім'ях частіше за все є*: проблеми стосунків з родичами та друзями; порушення і невиправдання членами подружжя рольових очікувань стосовно одне одного; бажання когось з членів подружньої пари домінувати; ревності; розподіл коштів.

Лише в одній парі з п'яти були відмінні від інших результати. У чоловіка та дружини практично однакові погляди на рахунок різних сімейних ситуацій. Характер взаємодії – здебільшого позитивний. Подружжя старається йти назустріч одне одному, розуміти іншу точку зору окрім своєї.

Суттєвих гендерних відмінностей в характері взаємодії членів подружжя в більшості конфліктних ситуацій не було виявлено: чоловіки та жінки однаково схильні до прояву незгоди та незадоволення.

Тест «Характер взаємодії членів подружжя в конфліктних ситуаціях» і тест «Стиль поведінки в конфліктних ситуаціях» прекрасно доповнюють одне одного, так як стиль поведінки впливає на характер взаємодії з іншою людиною в ситуації конфлікту. Тому, доцільно було використати їх в комплексі.

Результати даного тесту показали (див. *Табл.1*), що більшість опитаних обирають стиль *суперництво*, далі йде *компроміс*, *співробітництво*, *уникнення* і *пристосування* на останньому місці. А достатньо сприятливою є лише обстановка в одній сім'ї (*Сім'я 3* - див. *Табл.1*), де хороші результати показало і проведення попередньої методики. В інших – одно- або двостороння конфліктність, яка спричинена невідповідними, негармонійними та незрілими стилями поведінки в конфліктних ситуаціях.

Таблиця 1.

Результати дослідження стилю поведінки в конфліктних ситуаціях

Звичайно, найоптимальнішим зі стилів є співробітництво, яке передбачає активну взаємодію членів подружжя в одному напрямку, - на шляху до спільної мети. Компроміс також ефективний, але тимчасово. Тому, що він «згладжує» проблему, але не вирішує її. Є звичайно й

Назва досліджуваного параметра	Кількість балів									
	Сім'я 1		Сім'я 2		Сім'я 3		Сім'я 4		Сім'я 5	
	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.
Суперництво	7	5	8	7	2	0	10	11	12	8
Співробітництво	2	8	4	10	6	9	4	6	7	7
Компроміс	7	4	6	7	11	7	10	7	4	8
Уникнення	8	4	8	1	4	8	3	5	4	4
Пристосування	6	9	4	5	7	6	3	1	3	3

такі випадки, коли ефективним буде пристосуватися до партнера або просто уникнути загострення суперечки. Але це – ситуативні вирішення деяких моментів тому, що загалом подружжя повинно орієнтуватися на стратегію співробітництва, якщо воно, звичайно, хоче побудувати міцну сім'ю та жити в щасливому союзі одне з одним.

У доповнення до результатів попередніх двох методик, доцільно було дізнатися, який же загальний рівень задоволеності своїм шлюбом у досліджуваних нами сімей. Задоволеність шлюбом - важлива характеристика взаємостосунків членів подружжя. Тому, щоб виявити цей показник, ми провели дослідження за допомогою *Тесту - питальника задоволеності шлюбом*.

Як показали отримані дані, у всіх сім'ях хороші результати, члени подружжя вважають свої шлюби благополучними (за винятком однієї жінки, в якій перехідний результат). У всіх парах виявлена задоволеність шлюбом, хоча спостерігається, звичайно, наявність деяких відмінностей у поглядах членів подружжя, які (беручи до уваги результати методики) суттєво не впливають на задоволеність своїм шлюбом. Попри це, доцільно враховувати один важливий момент, - соціально бажані відповіді, які, можливо, мали місце при проведенні дослідження за вказаною методикою.

Цікавим є той факт, що попри наявність у багатьох досліджуваних непродуктивних стилів поведінки, при частому небажанні зрозуміти партнера (що показали результати тесту «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях»), всі опитані молоді люди задоволені своїм шлюбом. Це дає змогу надіятися, що вони прекрасно розуміють те, що конфлікти – невід'ємна частина сімейного життя. Хотілося б лише, щоб вони більш творчо та розумно підходили до їх вирішення, враховуючи позицію партнера як і свою власну.

Важко чітко провести межу між тим, де закінчується романтичне кохання і починається театр воєнних дій. У конфліктній сім'ї стосунки подружжя нагадують саме воєнні дії, а її стан аналогічний стану людей на війні. Виникає питання, - для чого продовжувати такі стосунки? Відповідь проста – ці взаємини або потрібно обом сторонам спільно налагодити або припинити.

Аналіз конфліктних ситуацій і причин розлучень дає змогу зробити висновок, що чимало з них можна попередити. Навіть у сім'ях, в основі яких лежить кохання, перші непорозуміння з'являються вже на другому-третьому місяці спільного життя, а через півроку більше як половина молодих людей зневіряються у шлюб.

Проблеми, конфлікти можуть і не виникнути, якщо працювати, удосконалювати в першу чергу самого себе, не докоряючи і не виправляючи, не виховуючи свого партнера.

Сім'я, шлюб – це святиня, і їх потрібно берегти і цінувати. Робити усе можливе, щоб кожного дня приносити добро, ласку, тепло у свою домівку. Приємно, коли ти приходиш додому і знаєш, що тебе чекає коханий чоловік, з яким ти можеш порадитись, сказати усе, що наболіло і знаєш, що тебе зрозуміють, не осудять.

Молоді люди повинні також вміти пристосовуватись до особливостей одне одного. Але це пристосування має мати розумні межі. Якщо ж весь час відстоювати власні егоїстичні інтереси – сім'я також рано чи пізно не стане.

Підсумовуючи, хотілося б відмітити, що гармонія в сімейному житті – це завдання обох. І, як сказав А. де Сент - Екзюпері: «Кохати – не означає дивитися одне на одного, кохати – це разом дивитися в одному напрямку»...

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Т. В. Семейная психология: Учеб. пособие / Т. В. Андреева. – СПб.: Речь, 2004. – 244 с.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – СПб.: Издательство «Питер», 2000. – 464с.: ил. – (Серия «Мастера психологи»).
3. Карелин А. Большая энциклопедия психологических тестов / А. Карелин. – Изд.: Эксмо, 2008. – 416 с.
4. Кравець В. П. Психологія сімейного життя. Навчальний посібник: у 2 кн. / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1995. – Кн. 2. - 696с.
5. Психология семьи. Учебное пособие для факультетов психологии, социологии, экономики и журналистики / [под ред. Д. Я. Райгородского]. - Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2002. – 752 с. - (серия «Психология семейных отношений»).

Королюк Р.

Науковий керівник – доц. Пеньковська Н.М.

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНО-РОЛЬОВОЇ ПОВЕДІНКИ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

Актуальність дослідження. Процес формування, становлення та розвитку сучасної української сім'ї проходить у складних і суперечливих умовах, на фоні яких відбувається погіршення фізичного і психічного стану здоров'я людей, зростання міжособистісної ізоляції, агресивності, нездатності вирішувати проблеми і конфлікти, що виникають на їх життєвому шляху.

Уявлення сучасної молоді про подружні ролі недостатньо відображені у вітчизняній літературі, а відсутність у шлюбних партнерів знань про соціально-психологічні особливості статі служить однією з причин неблагополуччя подружніх стосунків і розпаду сімей. Тому ми вирішили простежити динаміку уявлень про сімейне життя і розподіл подружніх ролей у молодих сім'ях.

Аналіз наукових джерел. Проведений нами аналіз літературних джерел показує, що особливо бурхливою активністю у вивченні сім'ї і шлюбу відзначається період – середина 90-х років ХХ ст., для якого характерний інтерес до проблеми схожості-відмінності подружжя у плані особистісних особливостей, а також рольових і ціннісних орієнтацій (К.Г. Вітек, А.Н. Волкова, Т.В.Галкіна, А.К. Дмитренко, Д. Майерс, Д.В. Ольшанський, А.П. Ощепкова, Б.М. Петухов). Значна кількість робіт присвячена проблемі сімейних ролей у подружній взаємодії (Є.В. Антонюк, В.В. Матіна, Н.Н. Обозов, Н.Ф. Федотова). Увага фахівців звертається і на вивчення сім'ї на різних її стадіях життя (Ю.Є. Альошина, А.Н. Волкова, Т.А. Гурко, Т.М. Мішина) [1].

Метою нашого дослідження є визначення особливостей впливу рольових очікувань подружжя, як складової сімейно-рольової взаємодії, на характер сімейних стосунків шлюбних партнерів. Мета конкретизується в наступних **завданнях**:

На основі теоретичного аналізу виокремити основні психологічні фактори, що впливають на ступінь задоволеності шлюбом, виявити феномени і процеси, що виникають в процесі сімейного життя між подружжям.

Проаналізувати значення рольових очікувань членів подружжя в структурі міжособистісної взаємодії.

Підібрати необхідний методичний інструментарій та здійснити діагностичне дослідження подружніх рольових очікувань, особливостей міжособистісного сприйняття в молодих сімейних парах з різним рівнем задоволеності шлюбом, що зумовлюється особливостями сімейно-рольової поведінки.

Висвітлення проблеми. Термін «молода сім'я» має широке значення: він включає в себе «зовсім молоді шлюби» – від 0 до 4 років стажу і «молоді шлюби» від 5 до 9 років. Вік подружжя – 18-30 років. Багато дослідників виділяють як початковий період розвитку сім'ї перші рік-два спільного життя. На значущість і складність саме цього відрізка життєвого циклу сім'ї вказує вже той факт, що за цей час розпадається від однієї п'ятої до однієї третини всіх родин [1]. Водночас, більшість психологів, які досліджують сімейні взаємини, підкреслюють важливість початкового періоду розвитку сім'ї. Адже на цій стадії формується модель